

Розглянутий випадок психо-сексуального стану клієнтки та професійна допомога в усвідомленні власної психічної організації зайвий раз свідчить про безпосередню потребу практичного застосування психології в справі поступового формування комплексного здоров'я суспільства.

Відомо, що при замірі суспільства на «щастя», які щорічно проводять різні гуманітарні організації, найголовнішими є два статистичні показники:

- скільки громадян країни, у відсотковому вимірі до загальної кількості населення, утримуються у закритих психіатричних лікарнях;
- скільки випадків суїциду за минулий рік.

Україна, на жаль, дуже далека від позиції щасливої країни. Очевидно, що наведені показники стосуються психічного здоров'я соціуму і громадян, сексуального здоров'я та сексуальної культури в першу чергу. Пам'ятаємо вслід за Ніцше, що ніхто не в змозі зрозуміти за іншого, але знаємо, що психолог в змозі допомогти іншому зрозуміти самого себе.

Література:

1. Бутовская М.Л. Тайны пола. Мужчина и женщина в зеркале эволюции / М.Л. Бутовская. – Фрязино: Век 2, 2004. – 368с.
2. Кришталь В.В., Чугунов В.В. История формирования системной модели сексологии // История украинской психиатрии: Сборник научных работ Украинского НИИ клинической и экспериментальной неврологии и психиатрии и Харьковской городской клинической психиатрической больницы № 15 (Сабуровой дачи) / Под общ. ред. И.И. Кутько, П.Т. Петрюка. – Харьков, 1994. – Т. 1. – С. 72-76.
3. Любарский А.В. Женская полигамия: эволюционно-биологический подход / А.В. Любарский. – Симферополь: Таврия, 2008. – 120с.
4. Словарь философских терминов / Научная редакция профессора В.Г. Кузнецова. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 731с.
5. Фрейд З. Неудобства культуры / Пер. с нем. Р. Додельцева. – СПб. Издательская группа «Азбука-классика», 2010. – 192с.
6. <http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/RU/constitution-ru.pdf>

Резюме. У статті розглядаються компоненти здоров'я: психічний та сексуальний. Викладено матеріал комплексного аналізу випадку з практики психологічного консультування. Використовується психологічний та етологічний підходи до розуміння факторів, що складають сексуальність жінки.

Ключові слова: несвідоме, етологія, еволюційно-біологічний, сексуальність, біологічна програма, адаптивність.

Резюме. В статье рассматриваются компоненты здоровья: психический и сексуальный. Изложен материал комплексного анализа случая из практики психологического консультирования. Используется психологический и этологический подходы к пониманию факторов составляющих сексуальность женщины.

Ключевые слова: бессознательное, этология, эволюционно-биологический, сексуальность, биологическая программа, адаптивность.

© 2013

Л. В. Солодухова (м. Слов'янськ)

ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОРИЧНОСТІ КАЗКИ В ГЛИБИННІЙ КОРЕКЦІЇ ЕМПАТІЙНОСТІ СУБ'ЄКТА В ГРУПІ АКТИВНОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІЗНАННЯ (АСПП)

Актуальність проблеми. Вітчизняна психологія на ранніх етапах свого розвитку загалом була зорієнтована на реалізацію провідних ідей закордонних дослідників (перш за все, фрейдистів), але у зв'язку з домінуванням діяльнісного підходу в радянський період, довгі роки вона була позбавлена можливості вивчати і розвивати метод групової психокорекційної роботи, що ставить за мету надати психологічну допомогу людям. З появою в психології нових психологічних теорій та напрямків, в суспільстві виник інтерес до глибинних методів пізнання психіки, що сприяє психокорекції особистості, розвитку її емпатійності.

Виклад основного матеріалу. Останні два десятиріччя методи групової роботи представлені різноманіттям конкретних підходів у психокорекційній практиці, зумовлених різними теоретико-методологічними орієнтаціями дослідників. Тим не менш можна говорити про наявність провідної ідеї, що об'єднує майже всі підходи, які є у практичній психології. Це: прагнення допомогти розвитку потенціалу особистості шляхом зняття психологічних затисків, комплексів, звільнення її конструктивного початку, подолання деструктивної; ідея трансформації й адаптації «Я» суб'єкта до мінливого світу, соціуму.

Розглянемо поняття емпатійності з точки зору групової роботи активного соціально-психологічного пізнання (АСПП). Психологічний словник [2] розглядає поняття емпатії як «прийняття у власній свідомості ролі іншої людини».

Емпатія є феноменом соціально-психологічного походження, який виникає та розвивається в ситуаціях взаємодії суб'єкта з іншими людьми, та розглядається вченими як емоційне занурення в стан співбесідника (О. О. Бодальов [3]); когнітивний процес розуміння внутрішнього світу іншої людини (М. М. Обозов); фактор міжособистісного спілкування, який полегшує комунікацію (О. А. Петрова, Г. М. Андрєєва [1]); компонент соціально-психологічної компетентності особистості, умова адекватного сприймання та відображення співрозмовника в процесі взаємодії (А. В. Петровський [4], Д. М. Узнадзе [6] та ін.).

Завданням психокорекційної групової роботи є розкриття системоутворюючих засад психологічних захистів (базові їх форми), усвідомлення яких дозволяє нівелювати особистісну проблему, що закономірно зумовлює позитивні зміни в емоційній та поведінковій сферах суб'єкта.

У процесі АСПП застосовується прийом метафоричності казки. Методика психоаналізу метафоричної казки, розроблений в контексті даного методу. Аналіз казок дозволяє об'єктивувати інфантильні утворення психіки, що зумовлює психокорекційний ефект та сприяє розв'язанню особистісної проблеми суб'єкта. Прийом казки дозволяє відчути психологічну захищеність через представленість змісту психіки у символічній формі. У казках знаходять символічне вираження ті почуття, які є тривожними, загрозливими. Зміст казки, маючи символічний характер, включає архетипи. Казка зберігає в собі залишки давніх вірувань, звичаїв, у ній постійно відбуваються перетворення, які підпорядковані певним законам. Прийом казки дозволяє відобразити психологічну реальність протагоніста.

Застосування методики психоаналізу казок потребує від психолога майстерності як у виявленні символічного змісту несвідомого, так і представленні діагностичної інформації протагоністу.

Метафоричність казки виявляється у тому, що вона може «розповісти більше», ніж той зміст, який автор свідомо вкладає в неї. Для психолога-практика першорядного значення набуває професійна здатність розуміти метафоричний підтекст казки, який гармонізується з логікою несвідомого, уміння виявляти взаємозв'язки між елементами виокремлених казкових образів [5]. За умови спонтанної розповіді казки її зміст водночас і синтезовано виражає свідоме і несвідоме психіки автора. Найважливішою засадою діагностико-психокорекційної роботи є цілісність пізнання. В процесі інтерпретації казки здійснюється синтез свідомо представленого автором змісту та неусвідомлюваної (підтекстної) семантики.

Важливо враховувати, що сам по собі прийом казки лише метафорично презентує («дає натяк») на особистісну проблему суб'єкта. Інтерпретація психологом дозволяє йому висунути гіпотетичне припущення, щодо витоків дисфункцій психіки, яка потребує подальшої перевірки, що можливо в процесі довготривалої психокорекційної роботи групи АСПП. Застосування інших психокорекційних прийомів (робота з іграшками, камнями, авторськими і неавторськими малюнками) у поєднанні з казкою дозволяє об'єктивувати логіку несвідомого конкретного учасника групи. Отже, у психокорекційному груповому процесі АСПП застосування метафоричних засобів є стимулом для самопізнання, що допомагає учасникам розширити спектр бачення власних психологічних особливостей. Метафоричні прийоми привабливі для учасників психокорекційного процесу, оскільки каталізують емотивні аспекти і дають змогу отримати інтерпретацію їх «прихованого» змісту.

Прийом «Казка про своє життя» дозволяє виявляти представлені у символічній та метафоричній формі витіснені змісти. В основу таких розповідей покладений сюжет або герой відомої казки, з яким відбуваються метафоричні перетворення. Цей прийом дозволяє пізнавати індивідуально-неповторні особливості життєвого шляху кожного учасника групи. При цьому зберігається, як відмічалось, відчуття психологічної захищеності, а пережиті суб'єктом події можуть зміщуватись (в процесі їх вербального представлення) у часі і просторі. Метафоричність представлення власного життєвого шляху відбувається в унісон з системною упорядкованістю психіки. Психоаналіз казок дозволяє об'єктивувати інфантильні передумови труднощів у стосунках з метою подальшої психокорекції, що сприяє розв'язанню особистісної проблеми суб'єкта. Історія власного життя представлена у символічній, метафоричній формі, у тому в казках знаходять символічне вираження ті почуття, які важко об'єктивувати з використанням інших прийомів. Як підкреслює Т. С. Яценко. «...метафора допомагає пізнати статичні і динамічні характеристики несвідомого у їх взаємозв'язку» [7, с.292]. У казках «про своє життя» поєднуються різноманітні символи, тим самим посилюючи її семантику. Окремий символ інтерпретується з урахуванням цілісності розповіді і набуває індивідуально-неповторного значення, залежно від особистісного досвіду суб'єкта. В цьому інтерпретацію казки можна порівняти з інтерпретацією сновидінь.

Однією з переваг казки в контексті групової роботи АСПП є уникнення загрози неприйняття суб'єкта іншими членами групи в разі представлення психологічного «ризикованого» матеріалу; в казці він виражається метафорично. Емпіричним шляхом було встановлено, що зміст казки, завдяки цілісному його аналізу, дає змогу виявити логіку несвідомого, що визначає основну спрямованість установок суб'єкта та його певні життєві програми. Сформовані захисні механізми живляться енергією, спрямування якої не дане, а задане фіксаціями

інфантильного періоду розвитку суб'єкта. Все це визначає характер його емоційної сфери. Тому психологу-практику слід бути уважним до спонтанних проявів емоцій, адже вони є першими і надійними вісниками змісту несвідомого, яке існує поза часом, простором та статтю [7]. Інтерпретація казки є діагностико-корекційним процесом, що допомагає розкривати глибиннопсихологічні передумови деструктивних проявів психіки суб'єкта, усвідомлення яких сприяє конструктивним змінам. В результаті зменшується рівень тривожності, набуваються навички самоаналізу (на основі рефлексивних знань), поглиблюється самоусвідомлення, змінюється ставлення до себе, інших людей, та ситуацій спілкування. Все це сприяє розвитку емпатійних можливостей. Показниками результативності й психокорекційного ефекту застосування прийому казки в АСПП є послаблення психологічних «захистів», відкриття перспектив подальших особистісних змін. Це сприяє покращенню емоційного стану учасників. Метод наукового вивчення психологічних захистів та врахування їх функційних особливостей в процесі психокорекції потребує нівелювання ситуативних їх проявів і дослідження в процесі діалогічної взаємодії базальних захистів («логіки несвідомого»). Цьому сприяє спонтанність взаємодії між членами АСПП та гуманістична спрямованість психокорекційного процесу. У процесі складання казки для її автора відкривається можливість проектувати або переносити, ідентифікувати себе з певними казковими персонажами. Складання казки розширює можливості набуття нових способів міжособистісної взаємодії. Зворотній зв'язок (інтерпретація казки) від членів групи дає можливість побачити, як проблематику суб'єкта сприймають інші (що сприяє розширенню меж самоусвідомлення), яким чином формуються і розвиваються емпатійні можливості особистості.

Для ефективної реалізації прийому казки в глибинній психокорекції фахівцеві важливо враховувати образність казкових персонажів. Без обізнаності в казках та розуміння психології казкових персонажів метафоричність казки для фахівця буде збідненою, що може викликати серйозні труднощі в глибинно-психологічній їх інтерпретації.

Результатом роботи у групі АСПП є вміння адекватно оцінювати ситуацію, прогнозувати її наслідки та управляти нею, об'єктивувати деструкції психіки з метою їх психокорекції. Психокорекційний процес у групі АСПП забезпечується цілісністю та єдністю методичних прийомів пізнання психіки, зокрема, поєднання метафоричної казки з іншими прийомами.

Необхідно підкреслити, що процес АСПП передбачає цілісну реалізацію методик та прийомів, доцільно їх використовувати у сприятливий момент психокорекції та забезпечувати гармонійну інтеграцію однієї діагностико-корекційної методики з іншою. Адже неможливо пізнати несвідоме за його поодинокими проявами. Зміст несвідомого, а саме системна та логічна його впорядкованість, без глибинного пізнання залишається «за кадром», адже це потребує визначення лінійних взаємозалежностей, асоціативних ланцюгів, що потребує встановлення взаємозв'язків між поведінковими проявами (вербальними та невербальними). Останнє передбачає аналіз поведінкового матеріалу особи впродовж тривалого часу, не обмежуючись аналізом одноактної поведінкової реакції (фантазії, висловлювання чи образу). Диференційованість та розпізнаність окремих актів вияву несвідомого не дає змоги встановити їх зв'язки з глибинно-психологічними тенденціями, на реалізацію яких існує соціальне табу (едіпова залежність). Внаслідок цього несвідоме (за умови фрагментарного його прояву) залишається невидимим (непізнаним), тобто зберігає латентність механізмів впливу на свідому сферу. Тому несвідомому завжди притаманна суперечлива тенденція до презентації свого змісту й до його маскуванню. За допомогою ситуативних захистів несвідоме інтегрується зі свідомим в плані здійснення незреалізованих потреб інфантильного порядку, маскуючи їх сутність шляхом раціоналізації, що відповідає логіці свідомого.

Висновки. Застосовування прийому метафоричної казки. Сприяє пізнанню несвідомого й дешифруванню його символіки, розкриває специфіку вираження змісту «іншої логіки», порівняно з логікою свідомого. Це дає змогу вивільнити останню з невиправданого підпорядкування інфантильним цінностям «Я», яке внаслідок пріоритетності феномену «минулого» над «теперішнім» та «майбутнім» надає поведінці суб'єкта регресивного спрямування. Важливим умінням психолога є також виявлення регресивно-інфантильних тенденцій, що мають метафоричне вираження у авторських казках про своє життя. Психоаналітична інтерпретація казки передбачає наявність у психолога професійне розуміння психологічних захистів та інструментальне вміння роботи з ними. С цим пов'язане уміння упереджувати появу та нівелювати, опори, відступи від реальності, підміну об'єктивної реальності суб'єктивною. У тенденції замасковано представлені у складених учасниками групи казках і підлягають дешифруванню завдання інтерпретації символіки казок.

Література:

1. Андреева Г. М. Психология социального познания : учеб. пособ. для вузов / Г. М. Андреева. – М. : Аспект-Пресс, 1997. – 376 с.
2. Ребер А. Большой толковый психологический словарь / А. Ребер. – М. : Вече–АСТ, 2000. – 559 с.
3. Бодалев А. А. Психология о личности / А. А. Бодалев. – М. : МГУ, 1988. – 188 с.
4. Петровский А. В. Эмоциональная идентификация в группе и способы ее выявления. // К вопросу о диагностике личности в группе / А. В. Петровский. – М., 1973. – С. 69–78.

5. Солодухов В. Л. Метафоричність казки як засіб активного соціально-психологічного навчання. Дис. канд. психол. наук: 19.00.07. – Івано-Франківськ, 2007. – 233 с.
6. Узнадзе Д. Н. Психологические исследования / Д. Н. Узнадзе. – М. : Наука, 1966. – 451 с.
7. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції. Навч. посіб. / Т. С. Яценко. – К. : Либідь, 1996. – 264 с.

Резюме. Стаття розкриває поняття метафоричного змісту «Сказок о своей жизни» як складової глибинної психокорекції емпатійності суб'єкта.

Ключевые слова: емпатійність, казка, метафоричне значення.

Резюме. Стаття розкриває поняття метафоричного змісту «Казок про своє життя» як складової глибинної психокорекції емпатійності суб'єкта.

Ключові слова: емпатійність, казка, метафоричний зміст.

© 2013

А. В. Старовойтов (г. Ялта)

СКРЫТЫЙ КОНТЕКСТ СИМВОЛИЧЕСКИХ ОБРАЗОВ В СИСТЕМНО-АНАЛИТИЧЕСКОЙ АРТ-ТЕРАПИИ

Современный этап развития общества и культуры характеризуется разного рода трансформациями, которые затрагивают экзистенциальный статус отдельного человека и различных социальных групп. Современная реальность описывается с использованием приставки *пост* – *пост*информационная, *пост*индустриальная, *пост*историческая, *пост*человеческая... Основной характеристикой условий, в которых разворачивается ход жизнь, выступают нестабильность, «текучесть», необъяснимая таинственность происходящих событий, которые сложно интерпретировать или дать им приемлемый прогноз [10].

Дж. Хиллман говорит о том, что *душа мира (anima mundi)* – это не то, что в нас, скорее это мы погружены в нее [13]. Душа мира проявляется себя через наше осознание условий и событий собственной жизни, через повседневный быт и через те объекты, с которыми мы ежедневно сталкиваемся. Внешние формы и факты нашего существования обладают своей «изнанкой», тем внутренним, которое, как правило, не бывает для нас очевидным, но закономерно предопределяет направленность наших мыслей, действий и чувств.

К. Уилбер отмечает, что новые формы организации социальных процессов должны будут развиваться таким образом, чтобы объединить сознание, культуру и природу, т.е. найти место для искусства, морали и науки. Они должны поддерживать личные ценности, коллективную мудрость и технические достижения [12, с. 471]. Эта задача связывает нас с отказом от «поверхностного» взгляда на природу и культурную эволюцию человека.

В складывающихся условиях социальной действительности в психотерапевтической практике осуществляется спонтанный пересмотр традиционных стратегий психологической помощи. Появляется большое количество эклектичных методологий психотерапии и личностного развития человека. Часто такая спонтанность приводит к недостаточной обоснованности метода, либо к тому, что его обоснование опирается на некие абстрактные ценности (раскрепощенность личности, счастье, социальное благополучие), без достаточно глубокого анализа системных закономерностей существования современного человека [3]. Понимание этих закономерностей должно учитывать наличие бессознательного контекста в жизни человека и тех влияний, которые систематически он испытывает ходе восприятия своей жизни, своего прошлого, заключенного в трансгенерационной памяти, и прогностических проектов собственного будущего.

С 2004 года нами разрабатывается методология и практика психологической помощи, которая реализуется через актуализацию и анализ символических проекций внутреннего мира личности в образах спонтанного художественного творчества. Данный подход концептуализируется как *системно-аналитическая арт-терапия* [8, 9, 11].

Традиционно арт-терапия выступает одной из практик выведения сознания за рамки строго детерминированного мира и раскрепощения внутренних потенциалов личности в сферах свободного искусства (психотерапевтическое, клиническое, маргинальное искусство) [2, 6, 11]. В контексте новых стратегий самоконцептуализации это является альтернативным способом познания внутреннего мира и окружающей социокультурной действительности [1]. *Художественную продукцию в арт-терапии следует рассматривать как форму пограничного искусства, основным содержанием которого является парадокс, противоречие и отсутствие явной логики.* Это полностью соответствует закономерностям функционирования бессознательного, что также указывает на возможность полноценной реализации эпистемологической установки, принятой в психоанализе, т.е. установки на познание *Оно* посредством функций *Я*. В спонтанном арт-терапевтическом творчестве мы можем наблюдать процесс переноса внутренних содержаний во вне и «вкладывание» этих содержаний в